
Василь НАЗАРЕВИЧ, здобувач
Науковий керівник: **д.геог.н., проф. Царик Л.П.**

ВОДНІ РЕСУРСИ І ПЕРСПЕКТИВНІ ГІДРОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ ЗБАРАЗЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Актуальність дослідження. Геоекологічна оцінки гідрологічних ресурсів Збараської територіальної громади є надзвичайно актуальною з кількох причин: екологічна важливість водних ресурсів, які відіграють важливу роль у забезпеченості громади поверхневими і підземними водами, а зокрема їх використання для забезпечення різних господарських потреб. Оцінка станів гідрологічних об'єктів в межах територіальної громади є важливим завданням для збереження біорізноманіття, вивчення і використання їх у просвітницьких цілях. Водні заповідні території оберігають найцінніші водні ресурси територіальної громади. В межах гідрологічних і орнітологічних заказників оберігаються водно-болотні угіддя, їх рослинний і тваринний світ.

Об'єктом дослідження є гідрологічні ресурси Збараської територіальної громади. **Предмет дослідження** – параметри гідрологічних ресурсів, їх гідро-екологічний стан.

Мета роботи полягає у вивченні функціонально-просторових особливостей гідрологічних ресурсів, у тому числі заповідних гідрологічних об'єктів громади.

Процес дослідження місцевих водних об'єктів може стати потужним інструментом екологічної освіти та залучення громадськості. Участь мешканців у простих спостереженнях, зборі інформації, екологічних акціях сприяє формуванню відповідального ставлення до водних ресурсів та підвищенню їхньої зацікавленості у збереженні довкілля. Отримані в ході досліджень дані можуть використовуватись для інформування громадськості про стан місцевих водних об'єктів та необхідність їхньої охорони.

Таким чином, детальне та систематичне дослідження гідрологічних об'єктів на низовому адміністративному рівні є не просто науковою необхідністю, а й практичною потребою для забезпечення сталого розвитку, екологічної безпеки та добробуту кожної територіальної громади. Отримані знання є ключем до прийняття обґрунтованих рішень у сфері управління водними ресурсами та їх охорони для майбутніх поколінь.

Виклад основного матеріалу. Основу водних ресурсів складає басейн річки Гнізни. На території громади знаходяться 14 ставків (з площею водного дзеркала більше 170,9 га), та 2 штучні водойми площею 26,31 га. До складу територіальної громади входять 28 природних заповідних об'єктів, із яких 11 заказників місцевого значення. Серед гідрологічних заповідних об'єктів варто відзначити Гнізненський гідрологічний заказник на площі 44,7 га [7].

Аналіз структури водокористування Збарзької міської територіальної громади (ТГ), показав, що за 2021 рік у громаді було забрано із природних водних об'єктів 100 тис. м³ води, у тому числі із підземних водозаборів – 28 тис. м³ [5]. Використано 35 тис. м³ свіжої води, у тому числі на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 25 тис. м³, на виробничі потреби – 2 тис. м³ та на інші потреби 8 тис. м³ води (рис. 1).

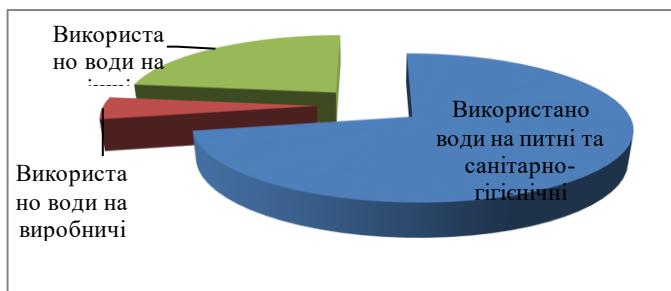

Рис. 1. Структура водокористування Збарзької міської територіальної громади

У Збаразькій територіальній громаді близько 30% водозабору здійснюється з підземних джерел. За результатами гідрохімічних аналізів води із свердловин у с. Заруддя Збаразької ТГ, зроблених у Державній установі «Тернопільський обласний лабораторний центр МОЗ України», встановлено, що перевищення ГДК фізико-хімічних і санітарно-токсикологічних показників у пробі води немає, загалом якість води відповідає вимогам СанПіН №400 [5] та іншим галузевим стандартам (ГОСТ). Водневий показник рН в межах норми (табл. 1).

Таблиця 1

Санітарно-хімічні показники безпеки та якості підземних вод свердловини у с. Заруддя Збаразької ТГ

Назва параметрів	Одиниці вимірювання	ГДК [5]	Проба с. Заруддя
рН	Одиниці рН	6,5-8,5	7,0
Сухий залишок (при 110°С)	мг/дм ³	≤1500	408,0
Загальна жорсткість	ммоль/дм ³	≤10,0	6,7
Загальна лужність	ммоль/дм ³	≤6,5	6,0
Загальне залізо	мг/дм ³	≤1,0	0,0
Кальцій	мг/дм ³	≤130	108,0
Магній	мг/дм ³	≤80	15,86
Сульфати	мг/дм ³	≤500	23,87
Хлориди	мг/дм ³	≤350	18,46
Амоній	мг/дм ³	≤2,6	0,0
Натрій	мг/дм ³	≤200	9,2
Нітрати по NO ₃	мг/дм ³	≤50	8,8
Нітрити	мг/дм ³	≤3,3	0,0
Фториди	мг/дм ³	≤1,5	0,0

Обсяг загального водовідведення у Збараській територіальній громаді, за 2021 рік, склав 24 тис. м³ води. У поверхневій водні об'єкти досліджуваної території за звітний рік було скинуто 7 тис. м³ стічних вод. Усі ці обліковані стоки належать до категорії забруднених зворотних вод! У Збараській територіальній громаді очищення стічних вод на очисних спорудах не відбувається. Проте, обсяг оборотного водокористування у громаді, за 2021 рік, склав 7,9 млн. м³ води, що є одним із найвищих показників серед територіальних громад Тернопільської області.

Наявні гідрологічні заповідні об'єкти громади: «Гнізненський» – гідрологічний заказник місцевого значення 44,70 Рішення Тернопільської обласної ради від 8.12.2017 № 838 Тернопільський район, Збараська міська територіальна громада, с. Базаринці Заплава річки Гнізна, за межами населених пунктів Водно-болотний масив у заплаві р. Гнізна, який є регулятором водного режиму р. Гнізна, місцем зростання водно-болотної рослинності, характерної для зони широколистяних лісів та місцем розмноження, скупчення, проживання багатьох видів водно-болотної дичини. Особливо цінними є зозульки травневі - вид рослин, занесений до Червоної книги України, бобівник трилистий – регіонально-рідкісний вид. Збараська міська рада.

«Урочище «Провалля» – гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення 4,70 Рішення Тернопільської обласної ради від 26.02.1999 №50 Тернопільський район, Збараська міська територіальна громада, с. Новики Східна околиця села, долина ріки Гніздичної, вище ставу біля піщаного кар'єру Джерела (перший водоносний горизонт), що зливаючись, утворюють струмок, який є правою притокою ріки Гніздичної Збараська міська рада [14].

Обґрунтування перспективних гідрологічних об'єктів громади.

Обґрунтування створення гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення джерело у селі Чумалі Збараської територіальної громади.

«Джерело у селі Чумалі» – перспективна гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення площею 0,1 га (рис. 2) у селі Чумалі Збараської територіальної громади (географічні координати 49°70' пн.ш, 25°66' сх.д.) [15].

Рис. 2. Перспективна гідрологічна пам'ятка природи джерело у селі Чумалі Збараської громади [15]

Джерело розташоване у східній околиці села Чумалі, ландшафтний район – широколистяні ліси, поблизу розташовані сільськогосподарські угіддя. На даній території переважаючий тип ґрунту – чорноземи опідзолені, малогумосові. Домінуючий фітоценоз – трав'янистий. Біля джерела відсутні рідкісні, ендемічні та червонокнижні представники флори та фауни [15].

За природоохоронною цінністю джерело унікальне, історично багате, ступінь збереження – добрий, відіграє важливе природоохоронне, зокрема водоохоронне значення, адже регулює наявність питної води у населеному пункті. Джерело, має важливе наукове, господарське, еталонне, рекреаційне,

пізнавальне, еколого-освітнє значення. Санітарний стан екосистеми навколо джерела – добрий [15].

Обґрунтування створення ландшафтний заказника місцевого значення «Іванчанські стави» у с. Іванчани Збараської територіальної громади.

Перспективний ландшафтний заказник «Іванчанські стави» площею 37 га (разом із прибережною смугою) (рис. 3.) розташований у с. Іванчани Збараської громади. Стан збереження перспективного заповідного об'єкта – добрий, екологічний стан – задовільний. Проте, існують ризики забруднення поверхневих вод ставу стоками приватних домогосподарств і с/г угідь, які примикають до водойм. З південної сторони перспективний ландшафтний заказник оточений житловою забудовою та примикаючими приватними агроділянками (рис. 4) [15].

Рис. 3. Перспективний ландшафтний заказник «Іванчанські стави» [15]

Варто відзначити, що до складу ландшафтного заказника пропонується включити водне плесо ставків із прибережною смугою, яка представлена водно-болотною і чагарниковою рослинністю. Прирічковий ландшафт заповідного об'єкта представлений цінними лучно-степовими, аквальними та водно-болотними екосистемами [15].

Рис. 4. Схема перспективного ландшафтного заказника «Іванчанські стави» [15]

Територія є перспективною для розвитку екологічного, пізнавального та активного (риболовля, катамарани) туризму.

Обґрунтування створення ландшафтний заказника місцевого значення «Капустинське озеро» у Збаразькій територіальній громаді.

Ще один перспективний ландшафтний заказник «Капустинське озеро» площею 8 га (рис. 5) розташований між селами Капустинці, Мусорівці і Зарудечко. Унікальність цього перспективного заповідного об'єкту полягає не стільки у

природоохоронні цінності, як рекреаційній. Оскільки Капустинський кар'єр – це відпрацьований піщаний кар'єр у межах Збарзької територіальної громади, який заповнений водою бірюзового кольору, тому є привабливим для туристів як фотозона та місце відпочинку. Проте, варто зазначити, що глибина затопленого кар'єру сягає понад 70 м, тому купатись тут заборонено [15].

На нашу думку, створення заповідного об'єкта на місці відпрацьованого кар'єру з унікальним ландшафтом сприятиме облаштуванню відповідної інфраструктури на цьому місці та зробить його більш безпечнішим для відвідувачів. Оскільки озеро із яскраво голубою водою та піщаними пагорбами приваблює чимало туристів, які влітку часто приїжджають сюди відпочити та зробити цікаві фотографії. Акваринний колір води є своєрідною родзинкою кар'єру. Утворилося озеро завдяки підводним джерелам, які відкрилися під час розробки кар'єру. Знаходиться мальовнича місцина за 40 кілометрів від м. Тернопіль [15].

**Рис. 5. Перспективний ландшафтний заказник
«Капустинське озеро» [15]**

Поблизу Капустинського кар'єру протікає річка Гнізна. Перспективний заповідний об'єкт має важливе наукове,

господарське, еталонне, рекреаційне, пізнавальне та еколого-освітнє значення. В околицях кар'єру не виявлено рідкісних, ендемічних та червонокнижних представників флори і фауни.

Обґрунтування створення гідрологічного заказника місцевого значення «Ставок у селі Киданці» Збараської територіальної громади.

Ставок у селі Киданці – перспективний гідрологічний заказник місцевого значення, площею 23 га (з яких 19,4 га водне плесо), охоплює територію окультуреного та рекреаційно облаштованого ставка (рис. 6) між селами Киданці та Ангелівка. Біля ставка можна орендувати будиночок для ночівлі, альтанки, є місця для наметів та вогнищ. Середня глибина водойми 1,5-3 м, іхтіофауна представлена щукою, амуром білим, коропом дзеркальним та інші [15].

Рис. 6. Ставок у с. Киданці Збараської територіальної громади [15]

Став розташований у південній околиці села Киданці, ландшафтний район – широколистяні ліси, з усіх сторін до водойми примикають с/г угіддя, що негативно відбивається на якісних показника води. На даній території переважаючий чорноземи опідзолені малогумосові. Домінуючий фітоценоз – трав'янистий. Біля водойми відсутні рідкісні, реліктові, ендемічні та червонокнижні представники флори і фауни. Став у селі

Киданці відіграє важливе водоохоронне, господарське, еталонне, рекреаційне і пізнавальне, значення. Санітарний стан екосистеми навколо ставу – задовільний [15].

Література:

1. Бакало О.Д., Царик Л.П., Царик П.Л. Трансформація еколого-географічних процесів басейну р. Джурин. Монографія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2018. 168 с.
2. Вишневський В.І. Річки і водойми України. Стан і використання. К.: Віпол, 2000. 376 с.
3. Водний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.02.2025)
4. Гребінь В.В., Хільчевський В.К., Сташук В.А., Чунар'ов О.В., Ярошевич О.Є. Водний фонд України. Штучні водойми. Водосховища і ставки / За ред. В.К. Хільчевського, В.В. Гребеня К.: Інтерпрес, 2014. 163 с.
5. Державне агентство водних ресурсів України. Державний облік водокористування. URL: <https://www.davr.gov.ua/derzhavnij-oblik-vodokoristuvannya> (дата звернення 12.03.2025)
6. Екологічний паспорт регіону Тернопільська область 2020 рік. URL: http://ecoternopil.gov.ua/images/Stan_dovkillya/Ekopasport2020.pdf
7. Збарзька міська територіальна громада https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0 (дата звернення 09.02.2025)
8. Звіти водгоспу (форма 2ТП) за 2021 рік. Регіональний офіс водних ресурсів Тернопільської області. Тернопіль, 2023.
9. Мережко О.І., Хімко Р.В. Оздоровлення малих річок: екологічні основи. К.: вид-во Інтер-екоцентр, 1998. 56 с.

10. Офіційний вебсайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА. Мережа природно-заповідного фонду. URL: <https://ecology.te.gov.ua/prirodno-zapovidnij-fond/merezha-pzf/#1-merezha-pzf> (дата звернення 22.04.2025)

11. Природні умови та ресурси Тернопільщини. За ред. М.Я. Сивого, Л.П. Царика. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.

12. Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування / [Царик Л.П., Стецько Н.П., Каплун І.Г., Гайда Ю.І. та ін.]. Тернопіль: СМП «Тайп», 2016. 498 с.

13. Хільчевський В.К. Сучасна характеристика поверхневих водних об'єктів України: водотоки та водойми. Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія. 2021. №1 (59). С. 17-27.

14. Царик Л., Царик П., Царик В. Заповідні гідрологічні об'єкти: їх стан і роль в умовах посиленого антропогенезу і аридизації клімату. Наукові записки ТНПУ. Серія географія, 2020. №2. С. 194-204.

15. Царик Л., Кузик І. Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 238 с.

16. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р., Царик В.Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія. Вид. 2-ге доп. і перероб. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. 162 с.